

Estetinės savybės ir skonio sprendiniai

Santrauka

Tai įvadinis straipsnis žurnale publikuojamam F.Sibley'o darbui "Estetinės sąvokos".

Straipsnyje kalbama apie estetiškumo problemą ją aiškinančių teorinių kryptių bei jų konfrontacijų požiūriu, šiame teoriniame kontekste analizuojami F.Sibley'o koncepcijos, plėtojamos įvairiuose jo darbuose, ypatumai.

Pagrindinė F.Sibley'o svarstoma problema - estetinių savybių specifiskumas. Ji šiame įvadiniame straipsnyje analizuojama svarbiausių F.Sibley'o koncepcijos sąvokų (estetinio skonio, estetinių terminų, estetinių sąvokų, estetiškos deskripcijos, estetinių sprendinių) bei jų loginių ryšių sistemoje.

Estetines savybes ir estetinius sprendinius F.Sibley's aiškina kaip tokius, kurių būtina sąlyga yra estetinis skonis, - tai jų esminis skirtingumas nuo neestetinių savybių ir neestetinių sprendinių. Estetinių savybių ryšį su neestetinėmis savybėmis autorius supranta ir pozityviai, ir negatyviai. Estetinės savybės priklauso nuo neestetinių savybių (savo egzistavimo ir kokybės požiūriu), tačiau nėra jokių bendrų tokio priklausomumo sąlygų ir dėsnų. F.Sibley'o apibendrinamasis šios problemos sprendimo akcentas yra toks: estetiškos savybės yra susijusios su neestetinėmis realiais ryšiais, bet nesusijusios loginiais ryšiais. Straipsnyje parodoma, kaip (šitos problemos požiūriu) F.Sibley'o teorinė pozicija plėtojama priešinga negu objektyvistinių teorijų kryptim. Netiesioginė (neformuluojama) priešprieša objektyvizmui išryškinama kaip apimanti ir kitas problemas - skirtingas subjekto (jo skonio) ryšio su estetinių savybių specifiskumu, estetinių savybių realumo, estetinių sprendinių grindimo sampratas. F.Sibley'o teorinė sistema savitai kuriama reliacionistinės estetiškumo sampratos pagrindais.

Šitų dalykų aptarimas čia turės būti gana vienpusiškas - tai įvadinis straipsnis žurnale publikuojamam Franko Sibley'o darbui "Estetinės sąvokos".

Straipsnio tikslai yra du: 1) kiek paanalizuoti pačią problemą - tokią, kokia ji susiformavo teorinių tendencijų konfrontacijose; tai būtų teorinis kontekstas, leidžiantis aiškiau suprasti F.Sibley'o plėtojamą koncepciją - matyti ją realioje teorinių priešpriešų situacijoje; 2) aptarti F.Sibley'o teorinių pozicijų konceptualinį kryptingumą, parodyti tuos jų ypatumus, kurie dabartinėje estetikoje yra laikomi reikšmingais ir vertais dėmesio.

F.Sibley's - anglų estetikas, daugelį metų Lankasterio universiteto profesorius. Yra plačiai žinomas didelio atgarsio pelniusiomis publikacijomis, analizuojančiomis estetiškos savybes; pripažintas vienu autoritetingiausių XX amžiaus antrosios pusės estetikos teoretikų, laikomas davusiu rimtą impulsą diskusijų estetiškumo klausimais atsinaujinimui. Knygų nėra išleidęs. Daugiausia dėmesio yra susilaukę jo straipsniai "Estetinės sąvokos" ("Aesthetic Concepts"), 1959; "Estetinis ir neestetinis" ("Aesthetic and Non-Aesthetic"), 1965; "Objektyvumas estetikoje" ("Objectivity in Aesthetics"), 1968.

Neturėsiu intencijų komentuoti

publikuojamojo straipsnio - mėginsiu išryškinti autoriaus teorinės sistemos pagrindus, įvairiais aspektais plėtojamus šiame ir kituose jo darbuose.

F.Sibley'o kuriamoje konceptinėje sistemoje pagrindinės yra šios sąvokos.

Estetinės savybės. F.Sibley's vardina įvairias savybes, kurias, kalbėdami apie meno kūrinis, juose išvelgiame (jiems priskiriame). Tokias savybes autorius diferencijuoja: vienos jų yra estetinės, kitos neestetinės. Tai ostensyvinis estetinių savybių apibrėžimas: estetinės yra tokios savybės, kurios čia, jo tekstuose, yra įvardinamos kaip estetinės. (Tokių vardinamų savybių pripažinimas estetinėmis nėra visuotinai priimtas ir neginčijamas; jos kartais yra vadinamos "F.Sibley'o estetinėmis savybėmis".) Papildomas paaiškinimas: estetinės savybės yra tokios, apie kurias kalbama jas įvardinančiais žodžiais, arba terminais, - estetiniais terminais. (Ar tas žodis yra estetinis, ar neestetinis terminas, kartais priklauso ir nuo konteksto.) Ir konceptinis estetinių savybių apibūdinimas: tai savybės, apie kurias spręsti reikalingas skonis; tai esminis estetinių savybių ypatumas - tuo jos atibojamos nuo neestetinių savybių.

Estetinis skonis. Jį autorius sieja su suvokimo jautrumu, subtilumu, estetiniu vertinimu. (Kai kurie oponentai kritiškai pastebi, kad F.Sibley's nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nepaaiškina skonio ir estetinio skonio sąvokų tarpusavio santykio.)

Estetiniai terminai. Tai terminai, žymintys estetiškes savybes; arba: terminai, kuriems vartoti (spręsti apie estetiškes savybes) reikalingas skonis.

Estetinės sąvokos. Tai sąvokos, kurias žymintys terminai yra estetiniai terminai.

Estetinė deskripcija - estetinių savybių aptarimas, apibūdinimas, "estetinės pastabos" ir pan.

Estetinis sprendinys - sprendinys, kuriuo meno kūrinis yra priskiriamos estetinės savybės; arba: kuriuo apie meno kūrinio savybes kalbama estetiniais terminais. Apie estetinius sprendinius autorius kalba tik kaip apie deskriptyvinius ir atsiriboja nuo grynų vertinamųjų estetiųjų sprendinių - pvz., kuriais kūrinis priskiriamos tokios savybės kaip (estetiškai) "geras", "geresnis" ir pan. (Neestetiniai sprendiniai - tai sprendiniai apie neestetines savybes; arba: kuriems nėra reikalingas skonis.)

Tokie yra F.Sibley'ui svarbiausių sąvokų loginiai ryšiai. Jie autoriaus koncepcijai suprasti yra esmingi.

Šios sąvokos yra pagrindiniai estetinių savybių analizės konceptualiniai instrumentai. Tačiau jų ryšio aptarimu brėžiama tik gana abstrakti teorinė schema. Todėl svarbu ir konkrečiau apibrėžti estetinių savybių specifiškumą. Tai reiškia: paaiškinti estetinių savybių santykį su neestetinėmis savybėmis. Taigi "estetinių savybių" problema kartu yra "estetinių ir neestetinių savybių" problema.

Kaip tai galima aiškinti?

Dabartinėje estetikoje tebėra ryškus požiūris į problemos pagrindus kaip į principinę alternatyvą (įvairiomis pakraipomis tęsiama sena estetinės minties raidos tradicija). Ta alternatyva reiškia dvi teorines kryptis: 1) estetiškumas (estetinė savybė, estetinė vertybė) yra pačių daiktų savybė, nepriklausoma nuo suvokėjo ir suvokimo, - t.y. imanentiškai turima objekto savybė, su subjektu ir subjektyvumu nesiejama, šia prasme objekto besąlygiška (nereliacinė) savybė (objektyvistinės teorijos); 2) estetiškumas nėra (kalbama prasme) savaime esanti, pačių daiktų savybė, tai jų savybė suvokėjo atžvilgiu - t.y. objekto savybė kaip santykio "objektas-subjektas" reiškinys,

reliacinė savybė (reliacionistinės teorijos).

Kaip šiame teorinio alternatyvumo kontekste estetines savybes supranta F.Sibley's? Autorius kelia klausimą: ar kūrinio estetiškos savybės yra susijusios su jo neestetinėmis savybėmis, ir, jei taip, tai kokia ta sąsaja? Kartu tai yra ir meno kūrinio estetinių savybių priklausomumo (nepriklausomumo) nuo jo neestetinių savybių klausimas. Laikantis objektyvistinių pozicijų, atsakymas į tokius klausimus turi būti aiškus: daikto estetiškos savybės yra "jo paties" savybės, jos nepriklauso nuo suvokėjo - taigi jos gali priklausyti tikrai (šitai svarbiausia) nuo paties daikto savybių, t.y. nuo kokių nors "kitų" (neestetinių) savybių. Reliacionistiniai teoriniai pagrindai, suprantama, taip spręsti nesuteikia galimybės.

Šitie klausimai F.Sibley'ui nėra iš tokių, į kuriuos atsakymas galėtų būti vienareikšmis - pozityvus arba negatyvus. Todėl autoriui yra esminis dar vienas klausimas: ar kūrinio neestetinės savybės leidžia spręsti apie tam tikras (kaip implikuojamas) jo estetines savybes? F.Sibley'o teigimu, yra glaudus estetinių savybių ryšys su neestetinėmis savybėmis, taip pat ir estetinių sprendinių ryšys su neestetiniais sprendiniais. Būtent: 1) pats neestetinių savybių egzistavimas yra būtina estetinių savybių sąlyga; 2) estetiškos savybės priklauso nuo neestetinių savybių kokybės - keičiantis tam tikroms kūrinio neestetinėms savybėms, keičiasi jo estetiškos savybės. Tai **pozityvus** atsakymas. Bet jis bemaž nieko nesako, kas būtų verta dėmesio (su tuo sutiks bet kurios teorinės krypties estetikai) - todėl šitai būtina tikslinti. F.Sibley'o akcentai yra tokie: 1) estetiškos savybės priklauso nuo neestetinių konkrečiais atvejais savaip; nėra jokių bendrų to priklausomumo sąlygų, kokių nors dėsnų: tam tikros neestetinės savybės gali sąlygoti tam tikras estetines savybes, bet nebūtinai - gali jų (kaip tik tokių) ir nesąlygoti;

taigi nėra būtino (neestetinių savybių implikuojamo) sąlygotumo. Estetinių ir neestetinių sprendinių požiūriu, šitai atrodo taip: kūrinio neestetinių savybių žinojimas, jų aprašymas, apibūdinimas (neestetinis sprendinys) pats savaime (tų neestetinių savybių nemačius) nesuteikia galimybės spręsti apie jo estetines savybes; estetiški sprendiniai negali būti grindžiami remiantis neestetiniais sprendiniais. Tai **negatyvus** tų klausimų sprendimo aspektas. Autoriaus apibendrinamasis akcentas yra toks: estetiškos savybės yra susijusios su neestetinėmis **realiais** ryšiais, bet nėra susijusios **loginiais** ryšiais.

Tai esminiai F.Sibley'o plėtojamos estetinių savybių sampratos dalykai. Tokia autoriaus pozicija yra susilaukusi nemaža atgarsio ir polemikos.

Estetinio suvokiamo **subjekto** esminė charakteristika - jo skonis, estetiškas skonis. Tai subjektas kaip turįs (išlavintą) skonį, subjektas jo skonio aspektu, "skonio subjektas". Subjekto skonis - būtina estetinių sprendinių sąlyga.

Tačiau F.Sibley'ui svarbu ne vien tai. Estetinių savybių rūšinio savitumo, pabrėžia autorius, negalima paaiškinti remiantis vien objekto (neestetinių) savybių ypatumais; estetiškos savybės tuo ir skiriasi nuo neestetinių, kad spręsti apie jas galima tikrai remiantis skoniu. Taigi šitaip suprantama **subjekto sąvoka** yra būtina **estetinių savybių sąvokai** apibrėžti. Vadinasi, estetinėms savybėms paaiškinti būtinos dvi atramos - neestetinės savybės (bet ne loginio, o realaus jų ryšio su estetinėmis prasme) ir subjektas (jo skonis).

Kaip ir kokia prasme, klausia F.Sibley's, galima kalbėti apie estetinių savybių **realumą**? (Problemos ištakos - objektyvizmo ir reliacionizmo teorinė priešprieša, reiškianti skirtingas estetiškumo būties sampratas.) Atsakyti į tokį klausimą, F.Sibley'o nuomone, galima tik tada, kai paaiškiname, kaip estetiškus

sprendinius galima grįsti, t.y. juos įrodinėti ir patvirtinti. Estetinių sprendinių grindimas remiantis neestetinėmis savybėmis nieko neįrodo, nes kokios nors neestetinės savybės ar jų deriniai neimplikuoja tam tikrų (apibrėžto turinio) estetinių savybių. Tai reiškia, kad estetiški sprendiniai racionaliai nepagrindžiami. Vienintelė galimybė estetiškius sprendinius įrodinėti - tai apeliuoti į kitų pritarimą (į tokius pačius jų sprendinius), tikintis geriausiu atveju tų estetinių sprendinių visuotinio priimtumo. Taigi tėra "perceptualinis įrodymas". Šitai, autoriaus teigimu, nėra estetinių sprendinių verifikavimas - juos verifikuoti nėra galimybės; yra tikrai estetinių sprendinių vienodumo, jų visuotinio galimybės. (Čia matome I.Kanto tradicijos savitą plėtojimą.)

Šitokia teorinė pozicija - neformuluojama priešprieša objektyvistinei estetiškumo (estetinių savybių, estetinių vertybių) sampratai, kurios esmė yra tokia: daikto estetinės savybės (estetinės vertybės) yra objektyvios, jo realiai turimos savybės; todėl sprendiniai apie estetiškas vertybes yra adekvatūs arba neadekvatūs realioms estetinėms savybėms (vertybėms), t.y. teisingi arba klaidingi; sprendinio klaidingumas reiškia, kad juo daiktui yra priskiriama savybė, kurios jis neturi; iš dviejų vienas kitą šalinančių sprendinių teisingas gali būti tik vienas. F.Sibley'ui tokia estetinių sprendinių samprata yra nepriimtina. Estetiški sprendiniai, sako F.Sibley's, yra veikiau "tinkami", "vykę" negu "teisingi".

F.Sibley'o koncepcijoje matome ir kitą priešpriešą objektyvizmui. Šiai teorinei kryptčiai suvokėjo problema estetiškumo prigimčiai aiškinti nereikalinga; tiksliau sakant, ji svarbi tik negatyvia prasme - objekto (jo estetiškumo kaip savybės) ir subjekto (jo galimo reagavimo į objektą) priešpriešai, t.y. pabrėžti, kad objekto

estetiškumas nuo subjekto yra nepriklausomas, jo atžvilgiu besąlygiškas. F.Sibley'o koncepcija teigia priešingą poziciją: subjekto (kaip sprendžiančio apie estetiškas savybes) sąvoka yra būtina estetinių savybių sampratai, su ja sietinas vienintelis estetinių savybių aiškinimo kelias. Jei galima kalbėti apie estetinių savybių realumą, tai, F.Sibley'o teigimu, tik tam tikra, apibrėžta prasme. Jos, bendrai kalbant, yra tokios pat reliacinės subjekto atžvilgiu savybės kaip ir spalvos. Bet jos, kita vertus, yra skirtingų rūšių. Estetiški sprendiniai skiriasi nuo sprendinių apie spalvas tuo, kad jie yra skonio sprendiniai. Ir estetinės savybės skiriasi nuo spalvų kaip tik tuo, kad jos yra sietinos su subjekto skoniu, su "skonio reagavimu". Estetinių savybių realumas, sako F.Sibley's, yra ne toks "griežtas", mažiau apibrėžtas.

F.Sibley'o "estetinių savybių" aiškinimo teorinė atrama - "estetinio patyrimo" plotmės sąvokos: "estetinis suvokimas", "estetinis skonis", "estetinis sprendinys". Tuo jo teorinės pozicijos pritampa prie reliacionizmui esmingo teorinio kryptingumo. Tas pritapimas yra neapibrėžtas ir neakivaizdus, kai kuriais aspektais gana sąlygiškas, paties autoriaus tiesiogiai neperteikiamas ir nedeklaruojamas. F.Sibley'o teorinė orientacija šiuo atžvilgiu savita, plėtojama savu, santykiškai originaliu keliu.

Kalbant apie F.Sibley'o teorinės sistemos bendrąjį kryptingumą, vertas dėmesio jo požiūris į "estetikos interesus". Svarbiausią vietą estetikos diskurse, teigia F.Sibley's, užima estetinių sprendinių ypatingumo aiškinimas; kalbant plačiau, estetiką domina tam tikra suvokimo rūšis - estetiškas suvokimas. Šitai leidžia aiškiau išvelgti ne tik jo plėtojamą estetinių savybių kaip savybių rūšies sampratą, bet ir požiūrį į pačią estetinių savybių problemą, jos aiškinimo teorinį kelią.

Summary

This is an introductory article to the translation of Frank Sibley's "Aesthetic Concepts". The problem of the aesthetic as it has formed in the controversies of theoretical trends is analysed here.

The article provides with thorough consideration

of Frank Sibley's conception, developed in his works. The indirect controversy of author's position towards the objectivist understanding of aesthetic qualities and aesthetic judgments, the original character of his theoretical system is demonstrated.

Įteikta 2001 06 11

Pateikta spaudai 2001 07 10

Antanas Katalynas

LFSI

Saltoniškių 58, Vilnius